

LA NOVA PERSPECTIVA ESPIRITUAL D'HABITAR A LA TERRA

FAUSTINO TEIXEIRA

Juiz de Fora (Minas Gerais), el Brasil

La història humana ja ha passat per diverses crisis, però avui viu, en aquest moment crucial de l'anomenada "civilització global", una de les situacions més tràgiques, que pot ser identificada per la sortida de la "zona de confort" en camps delicats com ara el de l'escalfament global, els canvis climàtics i la pèrdua de biodiversitat. I s'anuncien altres riscos, relacionats amb l'ús de l'aigua dolça, l'acidificació dels oceans i el canvi en l'ús de la terra (DANOWSKI; VIVEIROS DE CASTRO, 2014, 20-21). L'ésser humà, amb la seva "vocació ecocida", deixa de ser únicament un agent biològic per convertir-se en una força geològica capaç de transformar radicalment la fesomia del planeta, i comprometre amb la seva acció no tan sols les altres espècies i éssers vius, sinó també a si mateix. Som en el temps de l'Antropocè, amb tots els riscos que això comporta.

En la seva fantàstica encíclica *Laudato si*, el papa Francesc denuncia amb vigor aquesta deterioració del medi ambient, i assenyalava que els més perjudicats són "els més fràgils del planeta" (48). El Sant Pare trenca una llança en favor d'una nova solidaritat i de la defensa de la terra com a "casa de tots". Davant de les previsions catastrofistes, fa una crida: "¿Quina mena de món volem deixar als nostres descendents, als nens que es van fent grans? (160). I altres líders religiosos, com el patriarca Bartomeu I i el monjo budista Thich Nhat Hanh ajunten les seves forces per recordar-nos que tots nosaltres "som terra", que el nostre cos "és constituït pels elements del planeta".

En diversos camps del saber es reprèn avui una discussió sobre les pretensions humanes d'entendre's com a espècie animal o llombrígol del món. En realitat, l'ésser humà ja no en té prou amb si mateix, com a espècie solitària i autosuficient; la societat i el medi ambient formen part d'un mateix itinerari (DESCOLA, 2013). Segons l'antropòleg Lévi-Strauss, aquesta reivindicació d'excepcionalitat per part de l'ésser humà ha acabat provocant una nefasta història d'exclusió:

"Nosaltres vam començar per considerar-nos especials en relació als altres éssers vius. Això va ser el primer pas perquè, tot seguit, alguns de nosaltres

comencessin a creure'ns millors que d'altres éssers humans. I aquí va començar una història maleïda en què la persona va excloure cada cop més (...). Primer és l'excepcionalitat humana, després la dels blancs, dels cristians, dels occidentals... La persona va excloure, exclou, exclou... fins que acaba tot sol, mirant-se al mirall de casa seva." (BRUM, 2014)

El camí que ara s'anuncia va en una altra direcció. Ja no es dirigeix cap a l'excepcionalitat, sinó cap a la interrelació. Tendeix a créixer la percepció que "tota l'esfera de l'ésser viu té un valor intrínsec". Més enllà de la necessària defensa dels drets humans, s'hi suma la defensa dels "drets característics" de les diferents formes de vida.

En realitat, l'ésser humà no en té prou amb si mateix, sinó que forma part del món dels éssers vius. D'aquí prové l'èmfasi en la interconnexió i en la interrelació: "Tot està interrelacionat. Si l'ésser humà es declara independent de la realitat i es constitueix com a dominador absolut, la pròpia base de l'existència s'ensorra" (Ls 117). Importants antropòlegs, com ara Philippe Descola i Tim Ingold, han insistit en una "ecoantropologia relacional", on la idea de xarxa, malla i filat tenen un significat peculiar. L'ésser humà és sobretot un nexa singular i creatiu, obert i atent a la cadència del món. No hi ha ruptura entre natura i societat, sinó vincle mòbil, que apunta cap a un ritme diferent del simple "habitar". Tot és un camí de reinserció de l'ésser humà "a l'interior de la continuïtat del món de la vida" (INGOLD, 2015, 26).

Aquest debat sobre l'antropocentrisme ve de braçet amb la represa de les cosmologies antigues i les seves respectives inquietuds. Com molt bé assenyalava el xaman yanomami Davi Kopenawa, "¿al bosc l'ecologia som nosaltres, els *xapiri*, els animals, els arbres, els rius, els peixos, el cel, la pluja, el vent i el sol! El mateix xaman ens llença un desafiament: "somiem la terra" copsem el seu ritme vital. La terra és un organisme viu, sempre nova i humida, encara que els blancs, malauradament, no puguin sentir com es lamenta. L'alenada de vida del bosc és "molt profunda", mentre que la dels humans "és molt curta" (KOPE-

NAWA; ALBERT, 2015, 480, 468 i 472). És d'aquesta alenada vital que prové la dinàmica que pot propiciar la sustentació i la cura, però per a això cal provocar un nou enamorament. Cal ampliar el concepte de "nosaltres", estendre les seves malles de manera que embolcalli de veritat tot allò que brilla en el medi ambient (VIVEIROS DE CASTRO, 2008, 257). Cap criatura és supèrflua en aquesta xarxa: el que hi ha és una comunió que integra la humanitat amb l'animalitat, la vegetaltat i la mineralitat.

L'obertura de compàs de la mirada, de tal manera que pugui captar aquesta comunitat de vida que enrona la dinàmica de l'ambient és un procés que té a veure amb un altre ritme contemplatiu. L'escriptor Octavio paz va mostrar amb propietat com es dóna aquesta transformació de l'actitud davant del món natural. El que abans era una cosa aliena o fins i tot hostil, passa a ser percebut de manera distinta, tan bon punt s'esdevé la transformació interior. La natura passa a tenir a veure amb el ritme vital de les persones: "I d'aquest sentir-nos no res passem, si la contemplació es perllonga i el pànic no s'ensenyoreix de nosaltres, a l'estat contrari: el ritme del mar s'adapta al compàs de la nostra sang; el silenci de les pedres és el nostre propi silenci; caminar a la sorra és com caminar per l'extensió de la nostra consciència, il·luminada com la mateixa sorra; els sons del bosc al·lueixen a nosaltres mateixos. Tots nosaltres formem part d'un Tot. L'ésser emergeix del no-res. Un mateix ritme ens fa moure, un mateix silenci ens envolta (PAZ, 2012, 160-161).

Això és el que els pobles indígenes capten amb una freqüència natural. Una de les líders brasileres més importants, Ailton Krenak, subratlla que la natura és una cosa que existeix i brilla en cadascuna de les cèl·lules del seu cos. Tot el que ens envolta té el to i la fragància del Misteri. Com molt bé indica, el sagrat "pot ser tot allò en què reposem els ulls; tan sols depèn dels ulls amb què mirem el món". No hi ha cap motiu per veure en les muntanyes només el seu potencial mineralògic, o en els rius el seu capital energètic. S'ha de descobrir la dimensió del Misteri que s'amaga darrere de la seva aparença superficial (KRENAK, 83 i 231-232).

La *Carta de la Terra* remarca la importància d'aquesta preservació dels coneixements tradicionals i de la saviesa espiritual present en les diverses cultu-

res. Són coneixements ancestrals que contribueixen de forma essencial a la protecció ambiental i al benestar de la gent (BOFF, 2002, 154). El restabliment de la pau ve donada per la instauració de noves relacions, positives i constructives, del subjecte amb si mateix, amb els altres, amb les diferents cultures, amb la Terra i amb el Misteri sempre més gran. Per tal d'aconseguir-ho és necessari un camí d'interiorització. Cal ampliar aquest espai interior per poder reparar les malles essencials de tot plegat. Com molt bé ha demostrat el Papa Francesc, "la pau interior de les persones té molt a veure amb la cura envers l'ecologia i el bé comú, perquè, autènticament viscuda, es reflecteix en un equilibrat estil de vida aliat amb la capacitat d'admiració que du a la profunditat de la vida". (LS, 225). El patriarca ecumènic, Bartomeu I, en sintonia amb el Sant Pare, ha assenyalat la centralitat d'aquest camí espiritual: fer més silenci per poder escoltar la veu de la creació (BARTOMEU I, 2015, 35). Es tracta d'un aprenentatge singular heretat dels sants de l'església oriental antiga, és a dir, aquells que busquen la perfecció a través de la purificació del cor, que busquen un cor pur, són capaços de percebre amb naturalitat l'estret lligam que agermana l'ésser humà amb la totalitat de la creació. No és una cosa simplement emocional, sinó de profunda densitat espiritual, tant pel que fa a la seva motivació com pel que fa al seu contingut.

Bibliografia: BARTHOLOMEU I. *Nostra madre terra*. Magnano: Qiqajon, 2015. BOFF, Leonardo. *Do iceberg à arca de Noé. O nascimento de uma ética planetária*. Rio de Janeiro: Garamond, 2002. BRUN, Eliane. *Diálogos sobre o fim do mundo*, «El País», 29/09/2014. DANOWSKI, Deborah & VIVEIROS DE CASTRO, Eduardo. *Há mundo por vir? Ensaio sobre os medos e os fins*. Florianópolis/São Paulo: Cultura e Barbárie/Instituto Sócioambiental, 2014. DESCOLA, Philippe. *L'ecologia degli altri. L'antropologia e la questione della natura*. Roma: Linaria, 2013. DESCOLA, Philippe. *Oltre natura e cultura*. Firenze: Seid, 2014. INGOLD, Tim. *Estar vivo. Ensaio sobre movimento, conhecimento e descrição*. Petrópolis: Vozes, 2015. KOPENAWA, Davi & ALBERT, Bruce. *A queda do céu. Palavras de um xamã Yanomami*. São Paulo: Companhia das Letras, 2015. KRENAK, Ailton. *Encontros*. Rio de Janeiro: Azougue, 2015. PAPA FRANCISCO. *Laudato si'. Sobre o cuidado da casa comum*. São Paulo: Paulinas, 2015. PAZ, Octavio. *O arco e a lira*. São Paulo: Cosac Naify, 2012. THICH NHAT HANH. *Lettera d'amore alla madre terra*. Milano: Garzanti, 2016. VIVEIROS DE CASTRO, Eduardo. *Encontros*. Rio de Janeiro: Azougue, 2008.